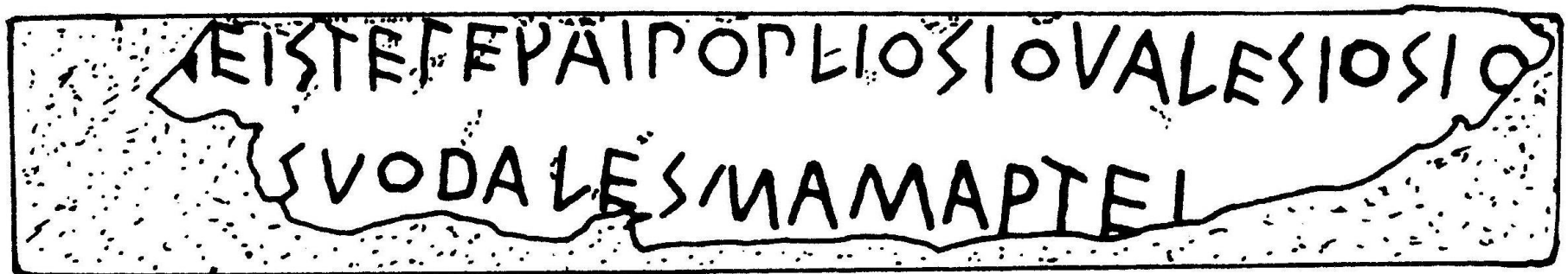

Jazyky staré Itálie

7. stol. př. n. l. – 1. stol. n. l.

Neindoevropské jazyky

Z celkem **třiceti** doložených jazyků na území staré Itálie patří **sedm** k původní a nejstarší neindoevropské vrstvě:

- **etruština, réťština, severopikénština, kamunština (?), sikánština, ligurština (?) a stará sardština**
- **punština** (dostává se do Itálie v rámci kolonizačních vln přes moře)

Indoevropské jazyky paleoitalické větve

Příchod Indoevropanů se klade na konec II. tisíciletí př. n. l. v několika vlnách

- skupina **latino-faliská:**

latina, faliština, venetština, (sikulština)

- skupina **osko-umberských resp. sabellských jazyků: oština, umberština, sabinština, (jihopikénština)** a menší sabellské jazyky

Jihopikénské tj. sabinské nápisy

vlevo: stéla z lokality
Penna Sant'Andrea
vpravo: fragment
jihopikénské stély s
nápisem (běží z
levého dolního konce
nahoru):

NIS: SAFINUM/
NERF:PERSUKANT:P
SAFINUM tj. Sabinum

Indoevropské jazyky - neitalické

Třetí skupinu tvoří indoevropské jazyky, které vstoupily na italskou půdu zřejmě přes moře v prvních stoletích I. tisíciletí př. n. l.

- **mesapština a elymština**
- **řečtina** (na počátku 1. tisíciletí př. n. l.)
- **lepontština a galština**
(od poloviny 1. tisíciletí př. n. l.)

Řecká abeceda eubojských kolonistů v Itálii (8. stol. př. Kr.)

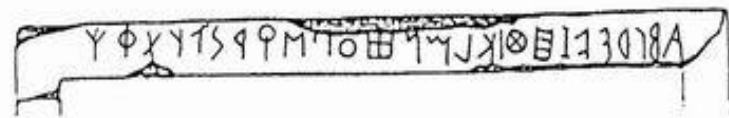
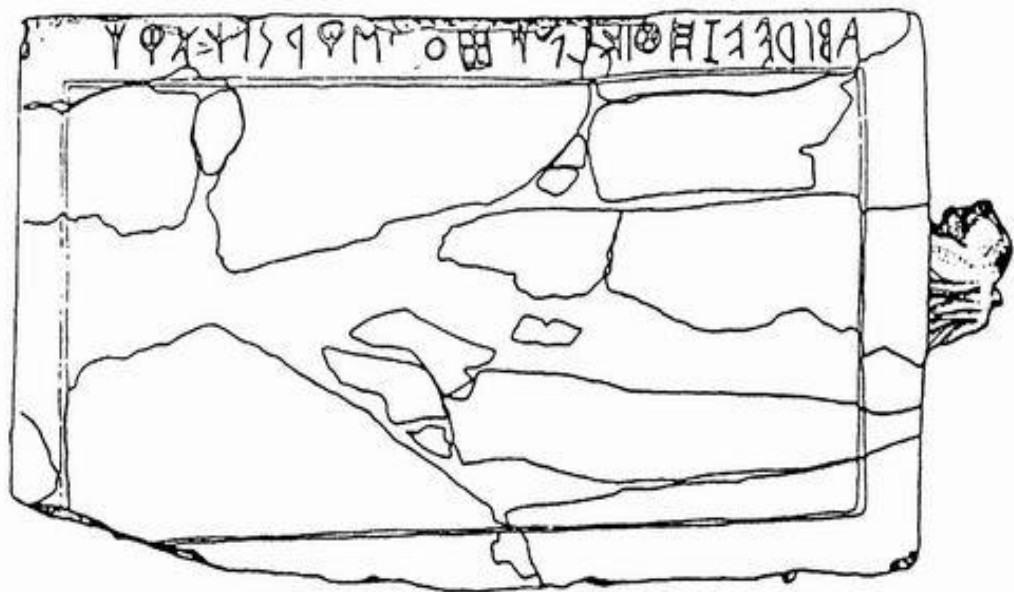
Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ϛ Ρ Ϝ Τ Υ Φ Χ (ks) Ψ (kh)

Etruský abecedář z Marsiliana d'Albegna (670–640 př. Kr.)

Etruština: Faksimile slonovinové psací tabulky (8,5 × 5 cm) z Marsiliana d'Albegna. Na horním okraji je vyryta zprava doleva vzorová abecední sekvence. Na vnitřní plochu tabulky potaženou voskem se psalo rydlem.

Etruský abecedář z Marsiliana d'Albegna (670-640 př. kr.)

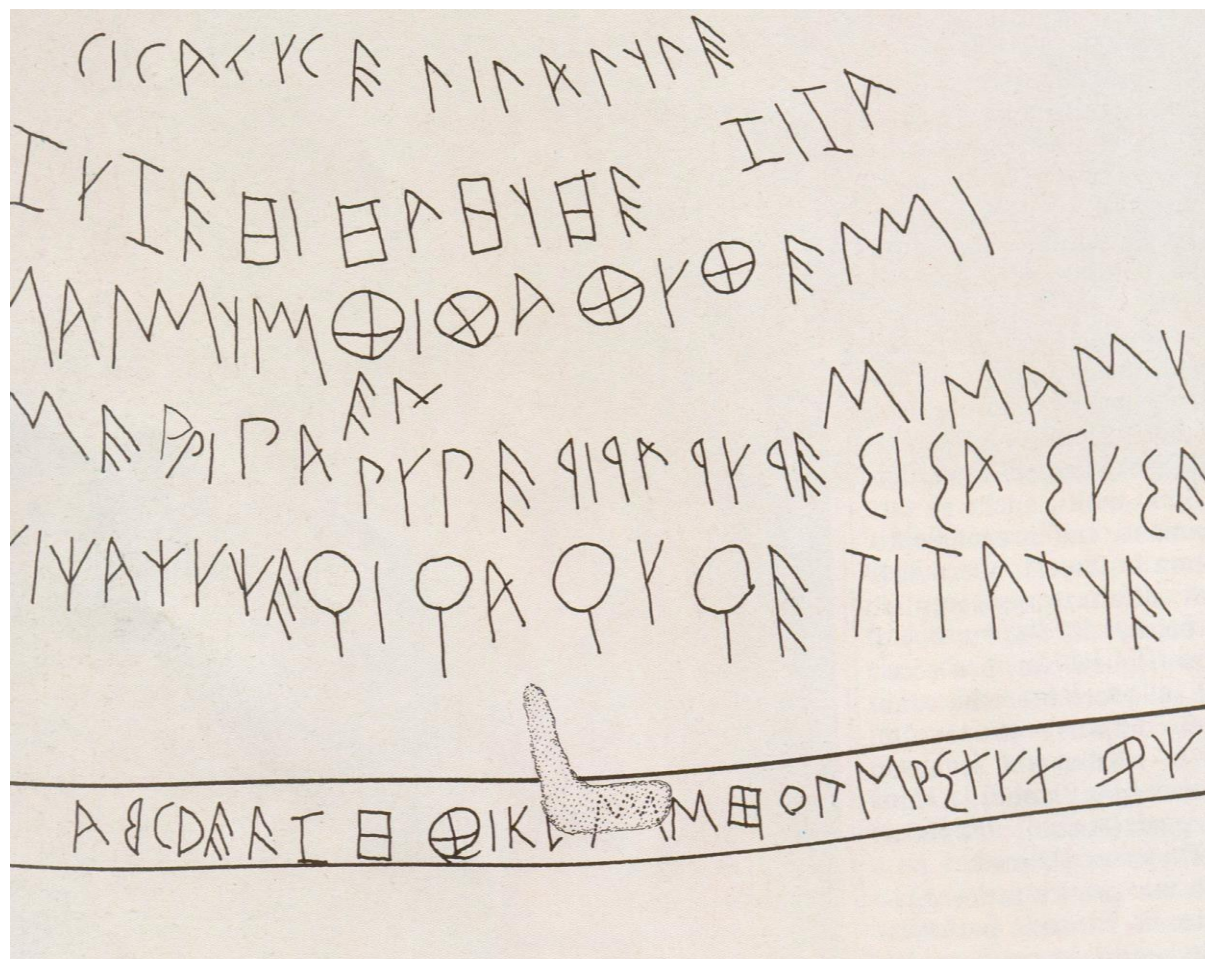
a b c d e v z h θ i k l m n ſ o p ſ q r s t u ſ φ x

Etruský „kalamář“
z hrobky v Cerveteri
(pol. 7. stol. př. n. l.)

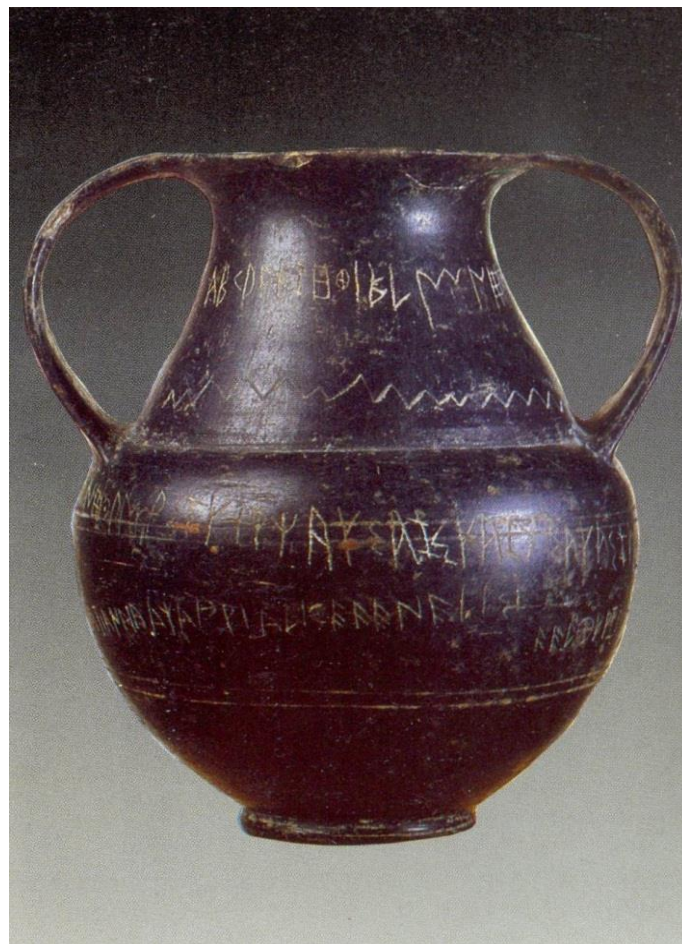
Této zvláštní nádobě z bucchera se říká „kalamář“. Dole u dna nádoby je po obvodu vyryta abecední sekvence, po obvodu těla nádoby jsou vyryty různé snad „cvičné“ slabiky.

Faksimile nápisu na etruskm „kalamri“. Konsonanty podle abecedy jsou spojeny s vokály I, A, U, E. Přepis: *ki ka ku ke / wi wa wu we / zi za zu ze / hi ha hu he / t^hi t^ha t^hu t^he / mi ma mu me / ni na nu ne / pi pa pu pe / ri ra ru re / si sa su se / k^hi k^ha k^hu k^he / k^wi k^wa k^wu k^we / ti ta tu te.*

Etruština: Vlevo: váza z bucchera ve tvaru kohouta, 7. - 6. stol. př. n. l. z Viterba, s abecední sekvencí. Vpravo: amfora z Formella poblíž Říma, datovaná 630 př. n. l., kolem hrdla nádoby a ve střední části běží abecední sekvence.

Vlevo: **etruský** bronzový model ovčích jater, na němž jsou vyryta zkrácená jména božstev. Velmi pravděpodobně se jedná o pomůcku *haruspika* – etruského věštce.
Vpravo: faksimile

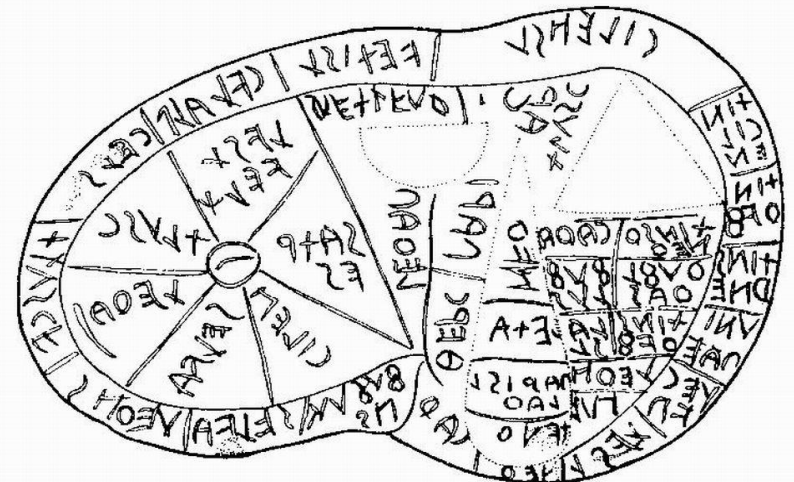
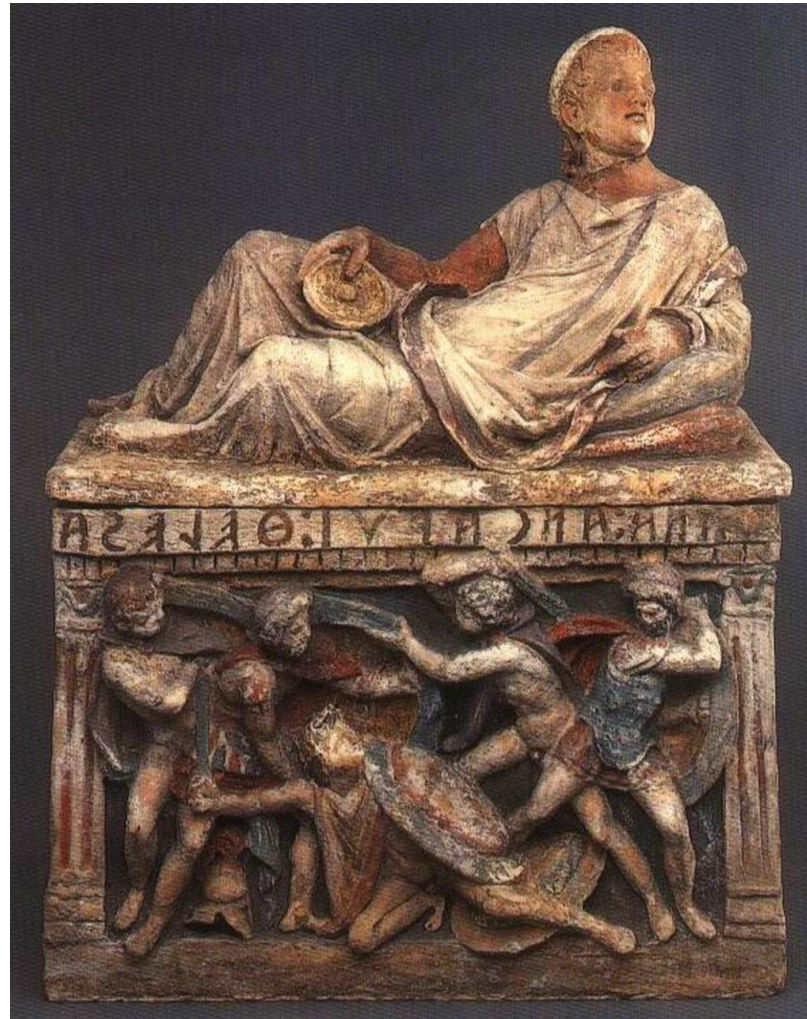

fig. 1 - Il Fegato di Piacenza (dis. Maggiani).

Etruština: etruská pohřební urna z Chiusi (Clusium) datace 150–100 př. n. l.

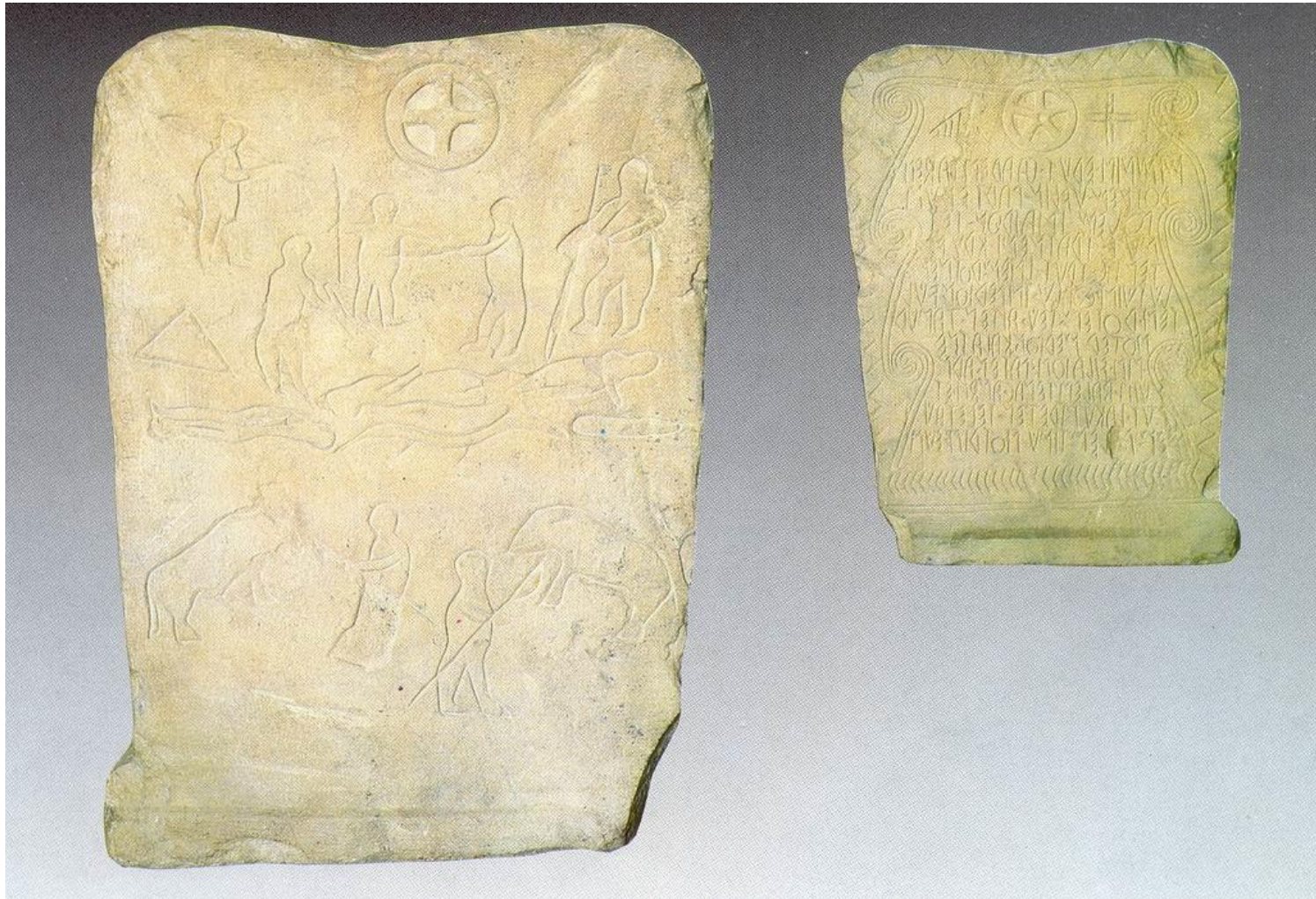

Rétština: vlevo: dedikační předměty s nápisy (ohlazené parohy) z lokality Magré – Rétové obětovali část úlovku bohům.

Vpravo: rétská bronzová *ex vota* – symbolické sošky z lokality San Zeno (Bolzano) (člověk/ryba?, kůň).

Severopikénština: náhrobní stéla z Novilary. Dekorována loveckými a bojovými scénami, s nápisem v neznámém a jinde nedoloženém jazyce, datace 500–450 př. n. l.

Indoevropské jazyky paleoitalické větve

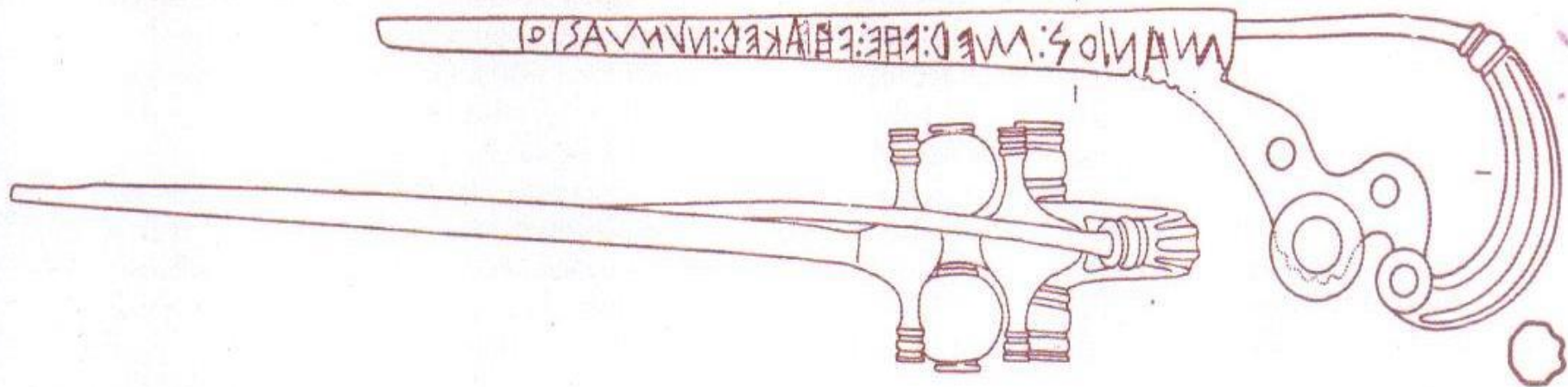
skupina latino-faliská:

- **latina**
- **faliština,**
- **venetština**
- **(sikulština)**

Faksimile zlaté spony z Praeneste

MANIOS : MED : FHE : FHAKED : NVMASIOI

Manius me fecit Numerio. „Manios mě vyrobil pro Numeria.“

199ARCHEO 97

MANIOS : MED : FHE : FHAKED : NVMASIOI

Latina: Fragment cippu z Fora Romana, nalezeného u řečnické tribuny v r. 1899, z vejského tufu, výška 45-61 cm, podstava: 47 × 52 cm, datace 580-570 př. n. l.

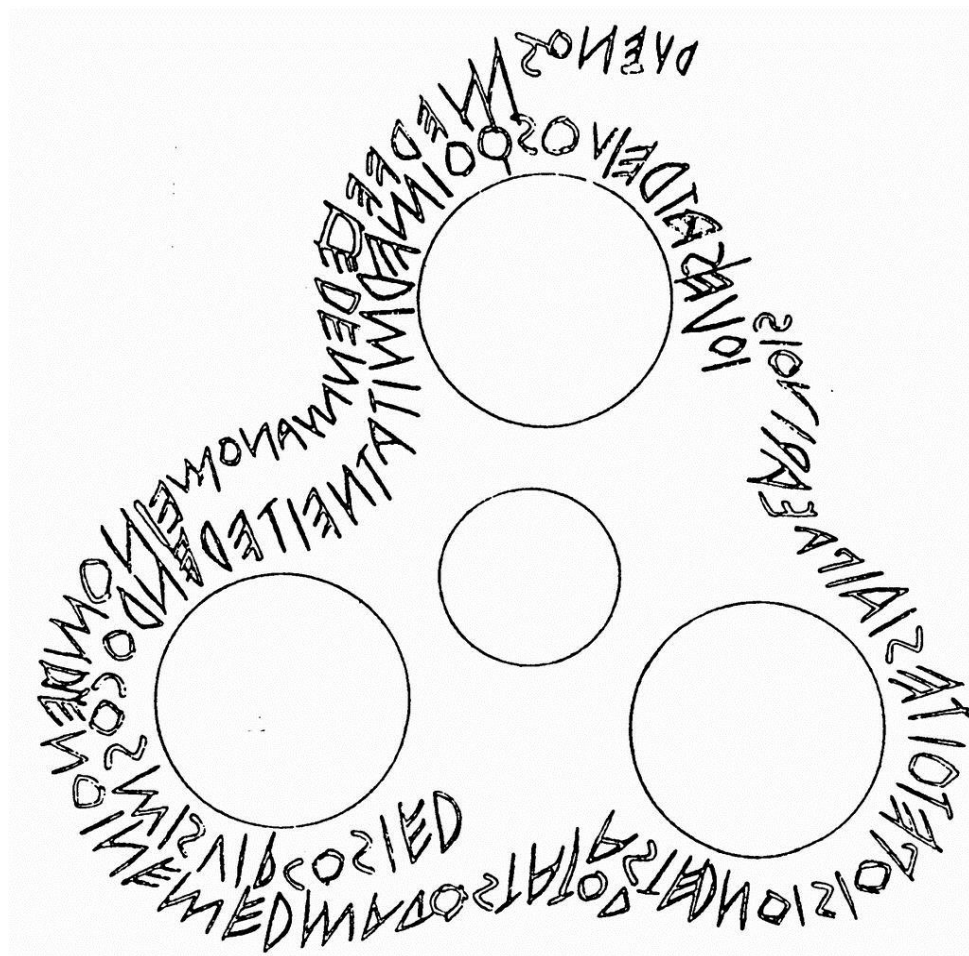

Latina: Duenův nápis, na trojdílné nádobce z hlíny, nalezený v Římě u Quirinálu r. 1880, datovaný do 1.pol. 6.stol. př. n. l., obvod: 32,3cm, výška: cca 3,5 cm.

Překlad: Při bozích přísahá ten, kdo mě věnuje, není-li k tobě dívka milá a /nevychází-li ti vstříc?/ smiř ji proudy (vůně). Dobrý (člověk) mě vyrobil jako /dobrý dárek?/ pro dobrého (člověka), ať mě zlý neukradne!

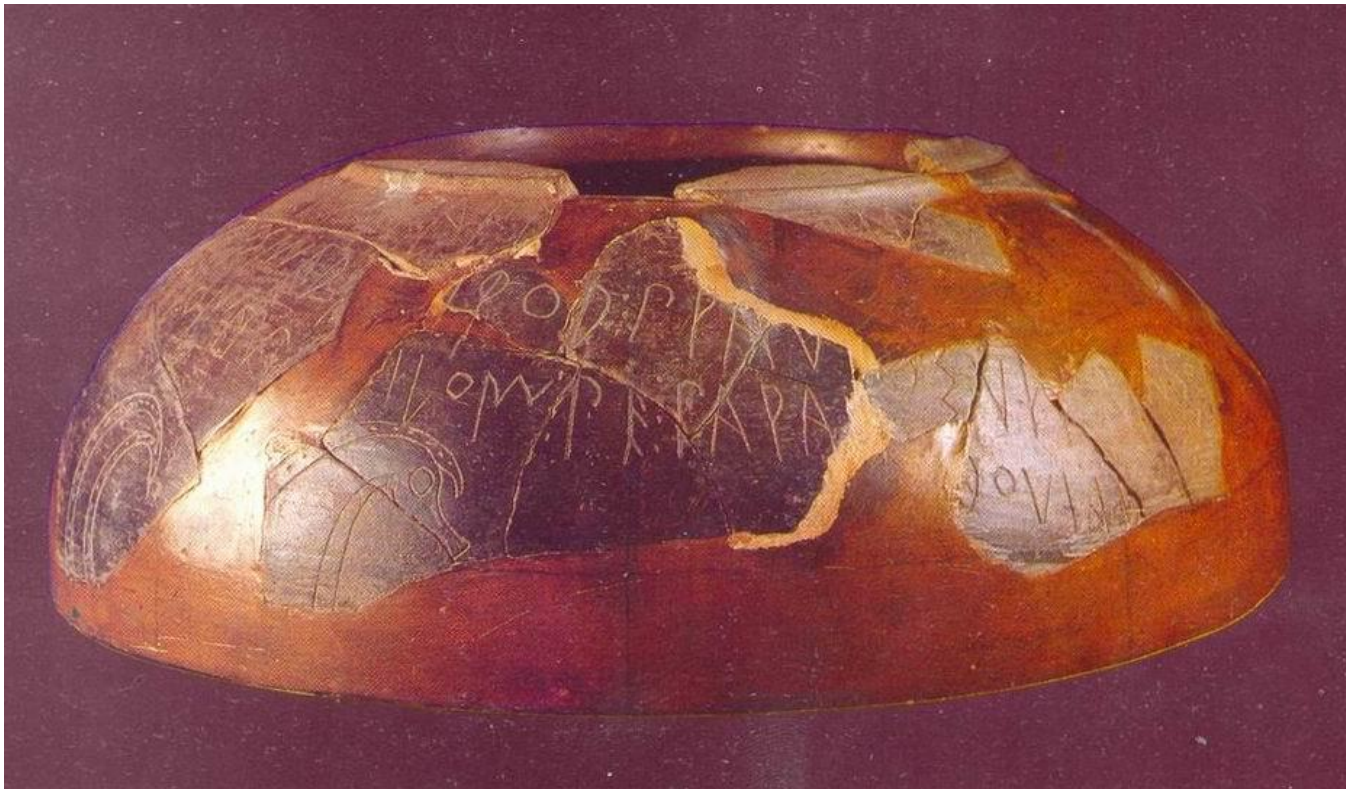
*Iurat deos, qui me
dedicat, ni in te
(= erga te) comis virgo
sit ast te nisi /OPETOIT
ESIAI/ paca rivis.
Bonus me fecit in
/MANOM (M)EINOM
bono, ne me malus
tollito!*

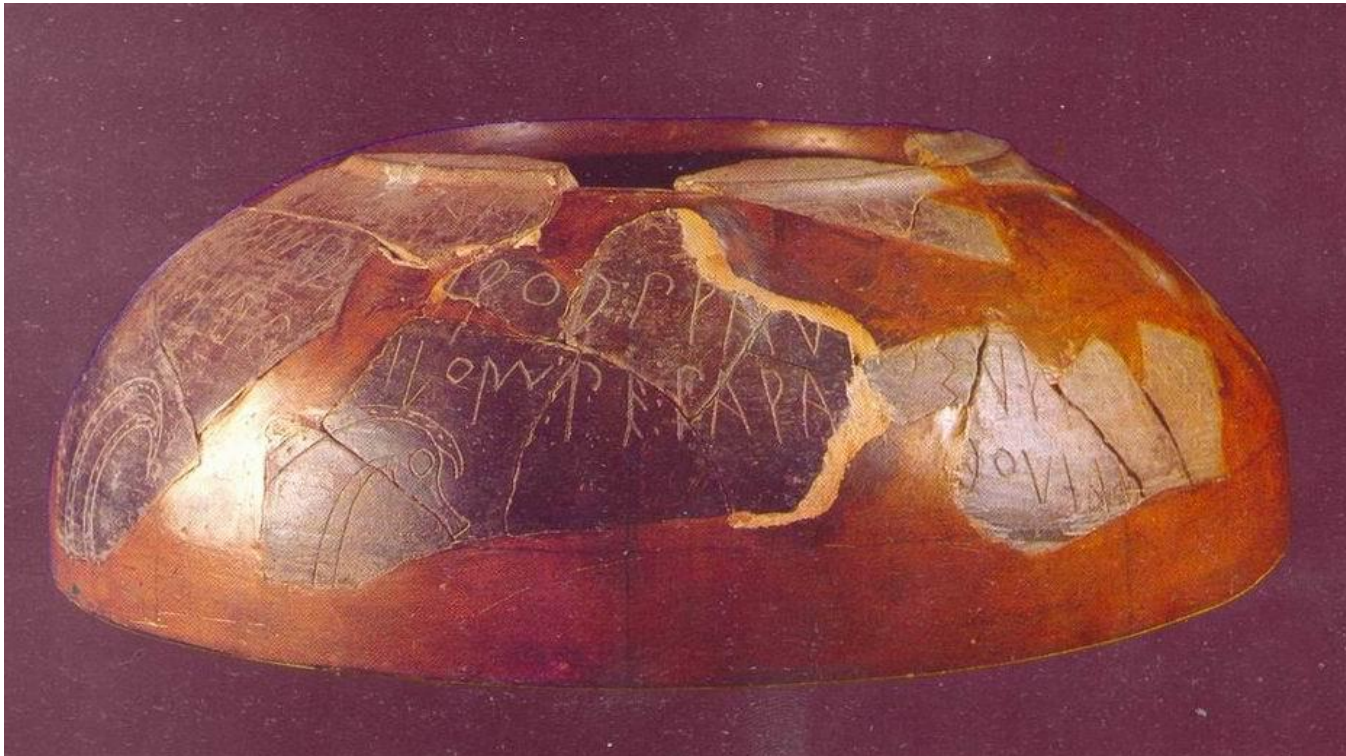
Faliština: faliská miska, kol. r. 500 př. n. l., nápis zprava doleva *FOIED VINO(M) PAFO CRA(S) CAREFO* tj.: *hodie vinum bibam cras carebo.* „Dnes budu víno pít, zítra ho nebudu mít.“

Faliština: faliská olla, z Falerií, ze 7. stol. př. n. l.,
nápis zleva doprava.

Nápis LF č. 1: *ceres : farme [n]tom : l[o]uf[ir]
ui[no]m : [] - kadeuios : mamaz(e)xstosmedf[if]iqod
: praviosurnam : soc[iai]pordedkarai : eqournela[a]
() telafitaidupes : arcotelom huti[c]ilom :
pe:para[i] () douiad.*

Faliština: nádoba ze 7. stol. př. n. l., nápis zleva
doprava: jde o hříčku: *propromom* :
pramed[u]mom (.) *pramodpramedumom* : *pramod*
: *propromod* : *pramodumo(m)*

Venetština: Ze svatyně venetské bohyně *Reitia* v Este pocházejí votivní dary - bronzové psací tabulky (vlevo), a bronzová psací rydla (vpravo). Na rydlech i tabulkách se setkáváme s krátkými dedikačními nápisy. Vyobrazená tabulka pochází z přelomu 4. - 3. stol. př. n. l.

Venetský abecedář: **nahoře:** dedikační nápis; **níže:** sled konsonant a kons. skupin venetské abecedy; **následují 4 řádky** po 16 políčkách, se sledem písmen *AKEO* (tj. v jednom řádku jdou za sebou samá *A*, v následujícím *K* atd.); vzhledem k tomu, že se jedná o sled vokálů, považuje se *K* – za ligaturu vokálů *V /u/* a *I*; **dole:** abecední sekvence.

Indoevropské jazyky paleoitalické větve

**skupina osko-umberských resp.
sabellských jazyků:**

- **oština**
- **umberština**
- **sabinština (jihopikénština)**
- **menší sabellské jazyky**

Umberština: umberská Iguvinská tabule I, (celkem nalezeno 7 tabulí) datace 2./1. stol. př. n. l. Obsahuje rituální předpisy pro kněze konající obřady: *lustratio*.

Umberština: umberská bronzová socha Marta, tzv. *Mars z Todi*. 5./4. stol. př. n. l. Nápis vyrytý na sukničce pancíře *AHAL TRUTITIS DUNUM DEDE*. „Ahal Trutitis dal darem.“

Jihopikénské tj. sabinské nápisy

vlevo: stéla z
lokality Penna
Sant'Andrea

vpravo: fragment
jihopikénské stély s
nápisem:

NIS: SAFINUM/
NERF:PERSUKANT:P

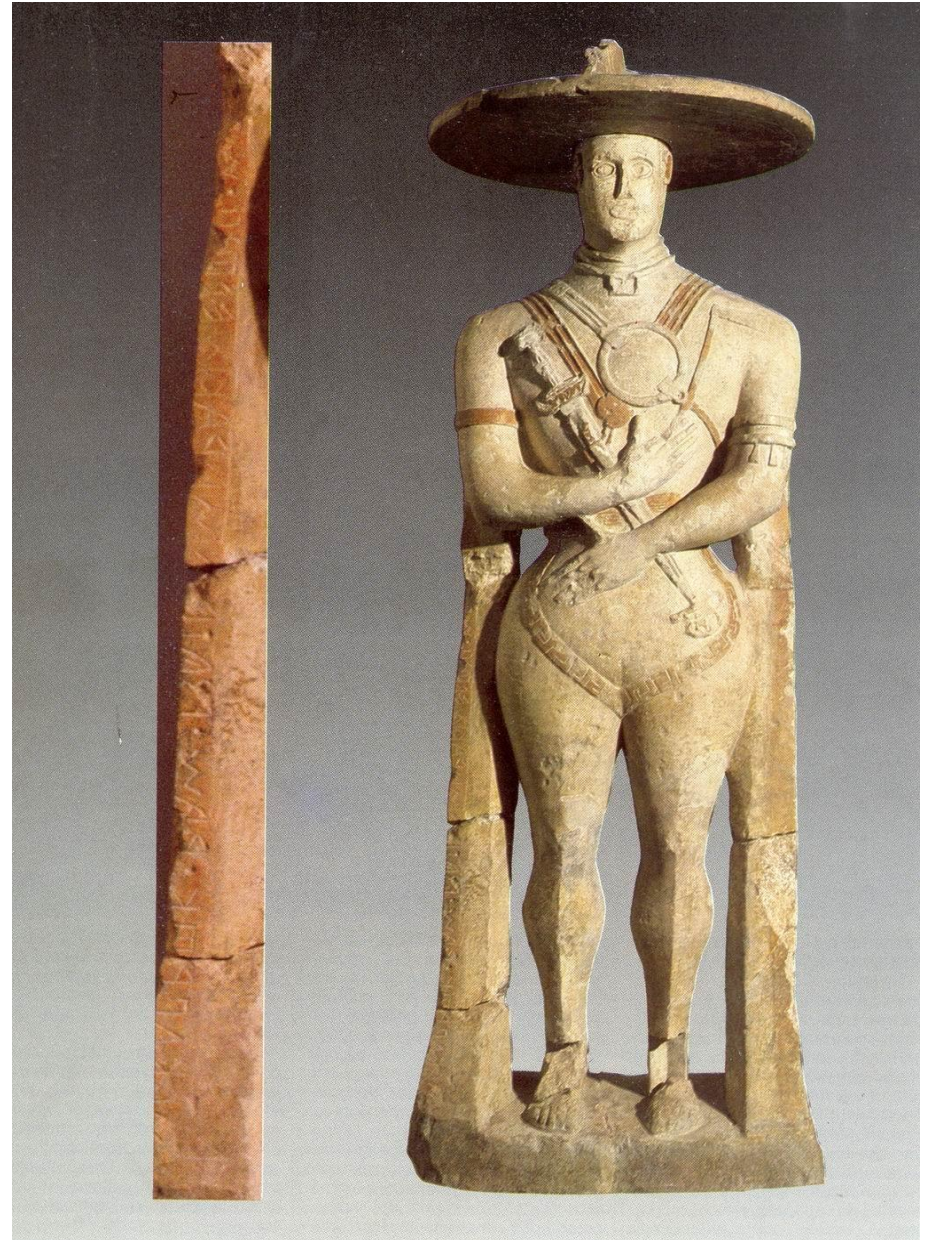
SAFINUM tj.
Sabinum

Jihopikénské tj. sabinské nápisy

Socha válečníka, zřejmě
posmrtný pomník
slavné osobnosti,
objevená v Capestranu.
Nápis:

MA KUPRÍ KORAM
OPSÚT ANINIS
RAKINEVIS
POMP[ÚNE]Í. „Mě,
krásnou sochu, dal
udělat Aninis pro
Rakineve Pompia.“

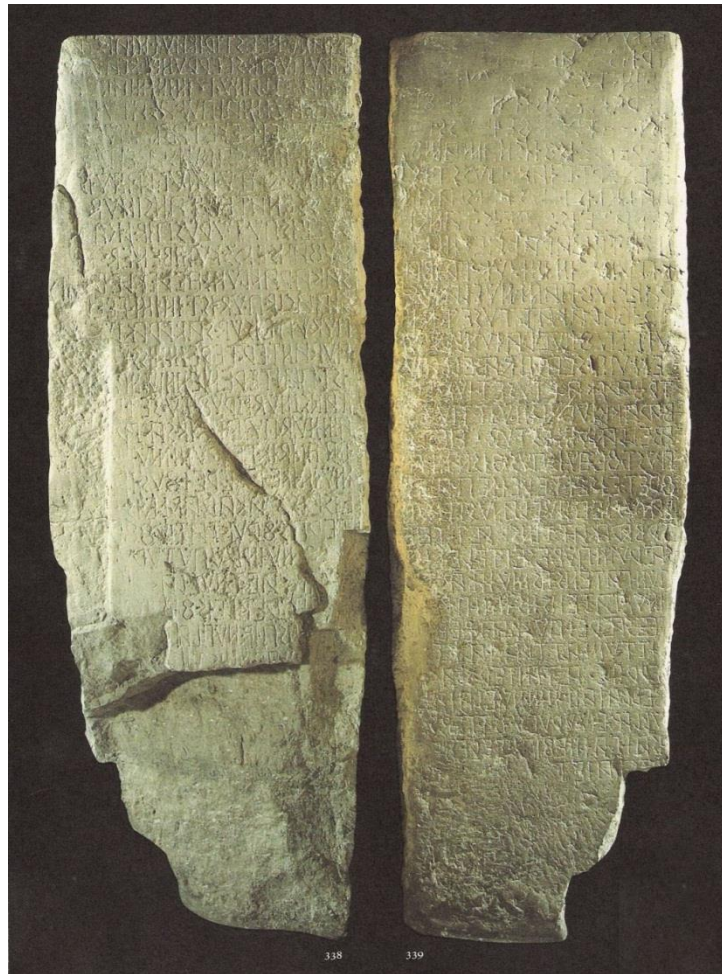
Oština: oská lúvila - jedna z najstarších stél s nápisem:
*KLUVATIUM PUMPERIAS PUSTM; KLUVATIUM PUMPERIAS
PUSTM* „Stéla Cluvatiů, o posledních Pumperiích“.

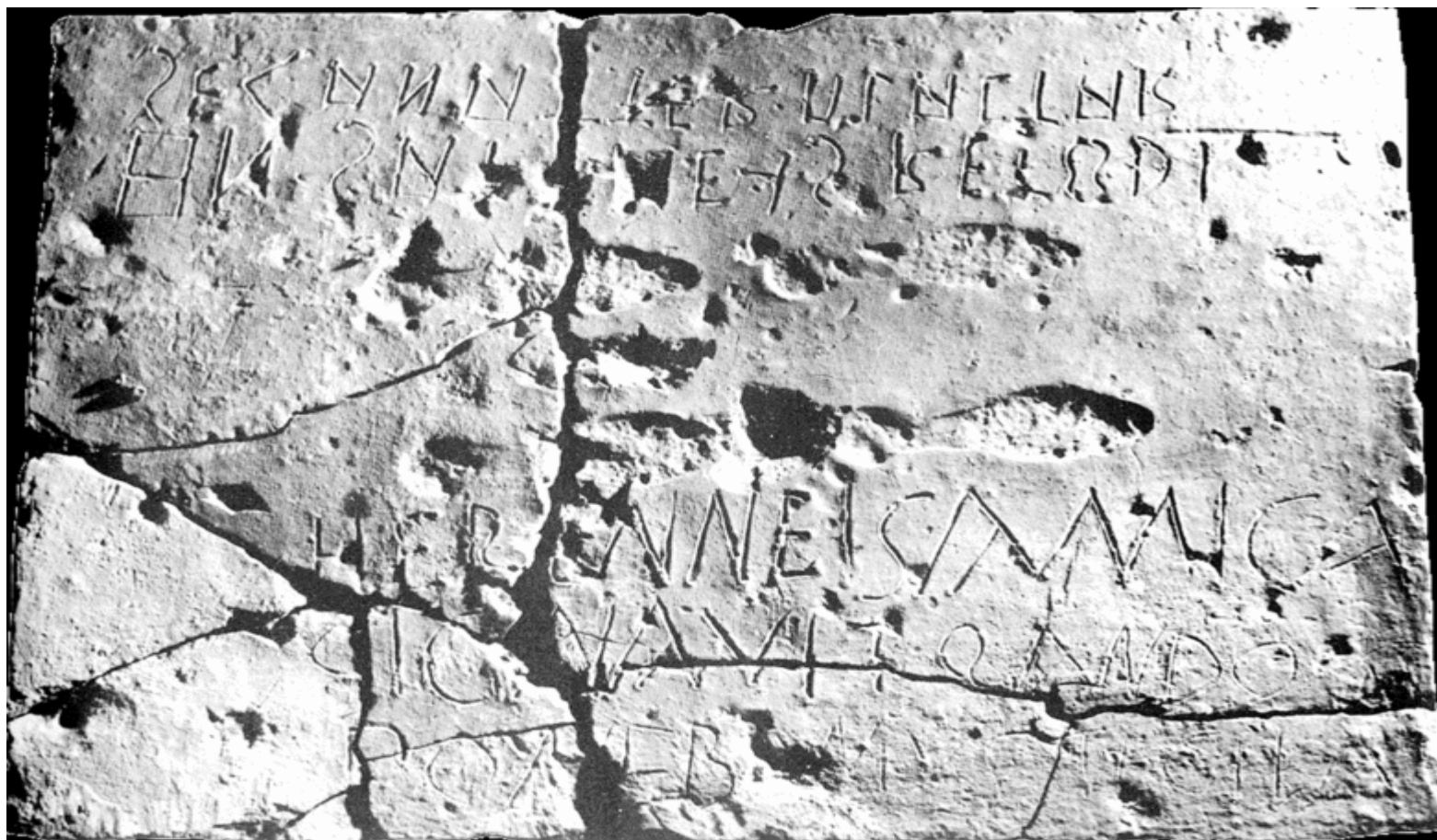
Oština: oská tabulka z Agnone, 250 př. n. l.

Oština: nápis na cippu z Abelly, je vytesán po obou stranách částečně poškozené vápencové tabule monumentálních rozměrů, kol. r. 200 př. n. l.

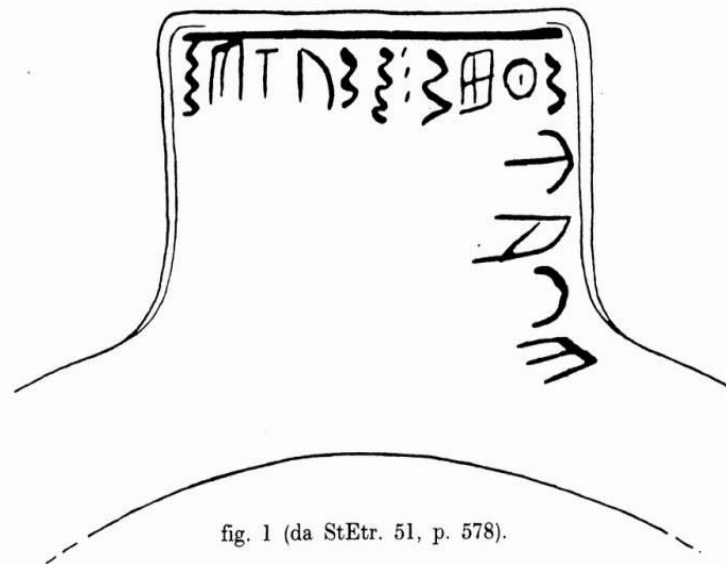

Oština: osko-latinský nápis na pálené cihle, ze Samnia;
nahore oský nápis, dole latinský, uprostřed otisky stop

Vlevo: nádoba s **presamnitiským nápisem** z Nocery z pol. 6. stol. př. n. l.: *BRUTIES ESUM*. „Jsem Brutiova.“

Vpravo: faksimile **paleoumberského nápisu** z Tolfy ze 6. stol. př. n. l.: *SETUMS MIOM FACE* „Vyrobil mě Septimius.“

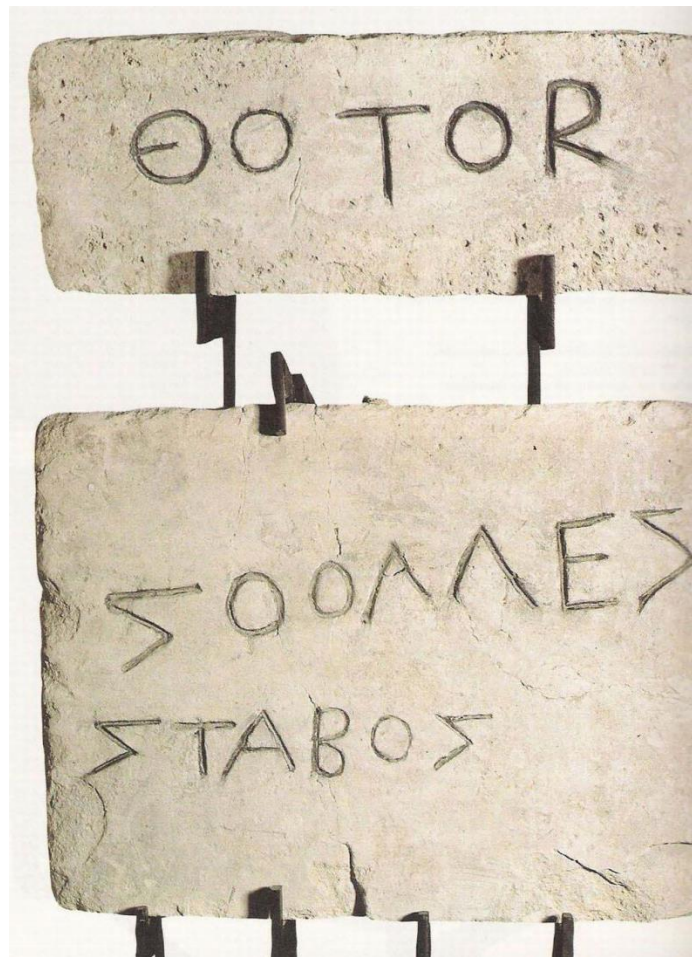
Indoevropské jazyky - neitalické

Třetí skupinu tvoří indoevropské jazyky, které vstoupily na italskou půdu zřejmě přes moře v prvních stoletích I. tisíciletí př. n. l.

- **mesapština a elymština**
- **řečtina** (na počátku 1. tisíciletí př. n. l.)
- **lepontština a galština** (od poloviny 1. tisíciletí př. n. l.)

Messapština: nápis z Lecce, *ΘOTOR SOOLLES STABOS*
„Thotor Soolles (syn) Staboa“, 3. stol. př. n. l.

Daniela Urbanová | Václav Blažek

**NÁRODY
STAROVĚKÉ ITÁLIE,
JEJICH JAZYKY A PÍSMO**

HOET